

MILENA RANĐELOVIĆ
FILOLOŠKI FAKULTET UNIVERZITETA U BEOGRADU

TURSKA PREZIMENA GRAĐENA OD GLAGOLSKIH OSNOVA

Osnivanje Republike Turske nosilo je sa sobom i mnoge reforme koje su od nje stvorile modernu, snažnu i moćnu državu. U nizu donetih reformi mnoge su se odnosile i na zakonodavstvo. Pored reforme pisma, odevanja, kalendara i dr. i po pitanju prezimena došlo je do promena. Tako je 1934. godine donet „Zakon o prezimenima” (*Soyadı Kanunu*), prema kome su sve porodice morale imati prezime. Prvi kome je prezime dodeljeno bio je sam predsednik Republike Turske Mustafa Kemal, a ono je glasilo Ataturk (*Atatürk*) – Otac Turaka.

Veliki broj prezimena sastavljen je od glagolskih osnova. Veći broj glagolskih osnova mogu biti participi, glagolski oblici, pa i cele rečenice. Odnose se na određenu familiju i ukazuju na njene karakteristike ili profesiju i lične osobine.

O prezimenima u turkološkoj literaturi nema mnogo podataka, imajući u vidu da se često prepliću sa ličnim imenima pa je teško utvrditi jasnu distinkciju između ove dve antroponimijske jedinice. Veliki broj turskih ličnih imena može biti u isto vreme i ime i prezime.

Ključne reči: turska prezimena, turska imena, glagolske osnove, participi

1. Opšti osvrt na prezimena

Ono što karakteriše jednu familiju, što je izdvaja od većine i daje joj lični pečat svakako jeste prezime. Prezime je antroponimijska jedinica koja krije mnoge tajne i mnogo govori ne samo o jednoj porodici, već i o pojedincu koji ga nosi.

„Prezimana su čuvari našeg jezika. Imena vlastita, ljudska, mjesna, imena brdima, mjesna, rijekama... Nijesu ničim manje važna od drugih kojih mu drago riječi, da pače, mnoga su ne samo za poznavanje jezika bescje-

no blago, nego su često i pravi, i najpouzdaniji čuvari i glasnici narodne historije. Kamo sreće da ih se što više može doznati!" (Vavić-Gros 2011: 7).

Da bismo znali šta znače prezimena izvedena od ličnih imena, treba da znamo šta to ime znači. Mihailo Šćepanović smatra da je onomastika nastala sa ciljem da otkrije i objasni sam proces davanja imena, tj. nominaciju i da, s druge strane, opiše i teoretski elaborira rezultate tog procesa. Dakle, zadatak onomastike je da prouči lična imena – zakonomernosti njihovog rezvitka i funkcionisanja, njihov semantički potencijal, tvorbeni stav, odnosno fonomorfološku strukturu (Šćepanović 2003: 14). Pitanjem turske onomastike bavi se Ksenija Ajkut po čijem shvatanju:

„Onomastika uopšte, i antroponimija kao njen ogranak, pružaju dragocene podatke o kulturi nekog naroda, o uticajima i međusobnim prožimanjima sa drugima kulturama, o istoriji, a posebno o psihologiji, religiji i običajima jednog naroda, i u okviru toga, o jezičkim karakteristikama, jezičkom razvoju i jezičkoj stvarnosti nekog jezika" (Aykut 2010: 305).

Nakon proglašenja Republike 1923. godine započete su mnoge reforme poput: reforme pisma, kalendara i dr. koje označavaju jedan novi period.

Prema zapažanju Ksenije Ajkut, ovaj proces odražava se i na antroponimiju, tako da se u ovom periodu sve više sreću lična imena koja u stvari predstavljaju bilo koju opštu jedinicu u njenoj neizmenjenoj formi. Dovoljno je imenicu napisati velikim slovom, i ona postaje lično ime ili prezime. (Aykut 2010: 309)

Patronim *sin* javlja se u prezimenima mnogih naroda. U turskim prezimenima *oğlu* znači *njegov sin*. Navešćemo neke primere:

Mehmetoğlu – Mehmedov sin
Karacaoğlu – Karadžin sin

Prezime se na turskom jeziku kaže *soyadı* (*soy* – soj, rod; *ad* – ime) i predstavlja složenicu koja znači *porodično ime*.

2. Nastanak i značaj prezimena

„Svako je prezime priča u koju nam je teško prodrijeti, razmrsiti sve niti, jezične i vanjezične, pa da se priča sama raspredje. A kako prodrijeti u tajnu prezimena? I to je posebna priča" (Vavić-Gros 2011: 7).

Mnogi od nas ne znaju šta znači naše prezime. Mi ih stičemo svojim rođenjem i prihvatamo ih kao što prihvatamo boju očiju, boju kose, stas, glas. To nije običan skup glasova (slova). Svaka reč pa i prezime imaju

svoje značenje. Mnogi pojmovi od kojih su nastali prvo nadimci, a potom prezimena, vremenom su izgubili svoju upotrebu, ali su ostali okamenjeni kao fosili u našim prezimenima. Mnoga lična imena izašla su iz mode, ali i prezimena izvedena od njih se i dalje čuju i upotrebljavaju.

Velimir Mihajlović skreće pažnju na etimologiju same reči prezime, čije unutrašnje značenje, kako kaže, upućuje na sekundarnost u odnosu na ime. Prema tačnom zapažanju Tome Maretića, „prezime je ono „*osim imena, t.j. ono čim zovu osim imena*” i u prvoj polovini XVI veka pisalo se odvojeno kao prez ime, da bi se tek kasnije ova sintagma transformisala u današnji oblik prezime” (Mihajlović 2002: 737).

Dalje u tekstu Mihajlović dodaje da nastanak prezimena na srpskom i hrvatskom području predstavlja veliku nepoznanicu. Prema njegovim rečima, dokumenta iz preturskog perioda u Srbiji ukazuju na porodično prisustvo očinstva (termin M. Pešikana), ali to nisu bila prezimena u današnjem smislu, jer ona u to vreme nisu bila ustaljena i ne mogu se posmatrati u kontinuitetu. U srednjovekovnoj Srbiji, kao što je već rečeno, prezimena nisu bila poznata, a pojedini retki slučajevi očinstva govore o tome da bi se ova kasnije pretvorila u prezimena da nije bilo turske najezde u XIV veku. Identifikacija ličnosti u to vreme bila je vezana i za ime oca pa se s tim srećemo i u kasnijim turskim popisima na teritoriji Srbije (Mihajlović 2002: 737).

„Prezimena mogu biti izvedena od ličnog imena oca ili od izvedenica njegovog imena (patronimi) i od imena majke i izvedenica njenog imena (metronimi- grčki naziv, ili matronimi- latinski naziv)” (Mihajlović 2002: 21).

3. Situacija u Turskoj

Period pre osnivanja republike Turske, kada je o prezimenima reč, karakterističan je po tome što prezimena dugi niz godina nije ni bilo. Razlog za to je pre svega činjenica da su sva turska imena bila u funkciji i prezimena. Kao i na našim prostorima, i kod Turaka u funkciji prezimena korišćeni su najčešće patronimi, odnosno prezimena koja su izvedena od očevog imena. Ono što je u srpskom jeziku *-ić*, u turskom je *-oğlu* (sin):

Osmanoğlu – Osmanović

U *Gramatici turskog jezika* Tahsina Banguoglua (*Tahsin Banguoğlu*) dato je nekoliko primera formiranja prezimena u Turskoj pre njihove zvanične upotrebe.

Tako bi, na primer, imena, nadogradivši se nastavcima: *-ler, -gil, -giller*, ili rečima poput: *-oğlu, -oğulları* postajala porodična imena, odnosno prezimena:

Zeyneler, Balcıgil, Çakırgiler, Yavaşoğlu, Bacacoğulları

A ova porodična imena bi kasnije obrazovala imena i prezimena poput:

İmamgilerin Kemal, Taşcıoğlu Rasim

Pored toga, prema njegovim rečima, često se sreću i prezimena nastala po mestu življenja (*nisbe*). Navešćemo nekoliko primera:

Taşlıcalı – Plevljak

Leskofçalı – Leskovčanin

Ozvaničenje prezimena u turskom jeziku, izbacuje iz upotrebe korišćenje patronima i nadimaka. Samo iz ugla istorijske važnosti, trebalo bi ih spomenuti. Patronimi određuju osobu imenom oca:

Ali oğlu Veli, Mehmet kızı Gülsüm.

Među osmanlijskim intelektualcima, malo je onih koji su koristili patronime (*İbn Kemal, Binti Osman, İbn-ül- Emin*), ali je bilo mnogo onih koji su koristili persijske patronime koji su bili dosta sličniji turskom:

Aşık Paşa Zade, Sünbiül Zade, Köprülü Zade.

U novijim vremenima, u porodicama koje su se u pravi čas doselile u grad, tursko porodično ime formiralo se na sledeći način (*Solak Oğlu > Yesarı Zade*) (Banguoğlu 2011: 516–517).

Prema rečima Mirjane Teodosijević, osnivanje Republike Turske nosilo je sa sobom i mnoge reforme koje su od nje, nasuprot mišljenju skeptika, stvorile jednu modernu, snažnu i moćnu državu. Mustafa Kemal Atatürk, njen prvi predsednik, za kratko vreme uspeo je da se obračuna sa starim predrasudama, krivim verovanjima i izopačenim tumačenjem Kurana. Svrgnuo je viševjekovnog sultana, stvorio moderno i kazneno zakonodavstvo, odvojio je državu od crkve i stvorio laicističku Tursku. Novi period sa sobom je nosio i nove reforme u državi. Jedna od značajnijih promena odnosi se na turska prezimena (Teodosijević 1998: 4).

Interesantne podatke o turskim prezimenima daje i Gulšah Parlak Kalkan (*Gülşah Parlak Kalkan*) navodeći da je zakon o prezimenima (*Soyadı Kanunu*), prihvaćen 21. juna 1934. godine, a da je 2. jula 1934. godine stupio na snagu (Gulšah 2012: 2657).

Pored toga, Gulšah ističe četiri odredbe ovog zakona:

1. Prezimena familije biće turska;
2. Svaki Turčin mora da svoje prezime koristi u skladu sa tradicijom;
3. Prezime će stajati posle ličnog imena;
4. Prezime će, ili biti jednostavno, ili će biti korišćeno sa „oğlu” (njegov sin).

Prema njenim rečima, pre nego što je prihvaćen zakon o prezimenima, termin „prezime” u turskom jeziku nije bio u upotrebi. Samo je, navevši primer, tog dana kada je za „porodično ime” trebalo da se prihvati termin „prezime” u građanskom zakoniku jedna odredba je privuklo pažnju.

U članu ovog zakona koji je glasio „Javne odredbe venčanja”, prema navodima autora, upotrebljen je termin „porodično ime”:

„U 153. članu stoji da „žena nosi muževljevo prezime”. A, u članu 141 da je „pitanje porodičnog imena žene koja je rastavljena razvevši se prema sudskoj odluci, i žena koja se razvela ponovo uzima svoje devojačko prezime, samo što, ukoliko je u trenutku venčanja žena udovica, moći će, oz odluku suda, da joj bude dopušteno, da, zajedno sa rešenjem o razvodu nosi porodično ime. U članu 259 koji je među sudskim rešenjima i koji se tiče porekla, kaže se da „deca čije se pravo poreklo zna, nose očevo prezime i postaju vlasnici prava na državljanstvo”. Potrebno je izvući pojam „porodično ime” iz reči „očevo ime” koje se ovde nalazi. U članu 311. stoji da će „deca koja su rođena van braka nositi majčino porodično ime, a u članu 312 da će „deca koju je otac tako što ih je priznao ili sudskom presudom obelodanio, nositi očevo porodično ime”.

Prema rečima Mirjane Teodosijević, u znak zahvalnosti i poštovanja prema svom najvećem i najzaslužnijem sinu, Velika narodna skupština Turske je prilikom izgllašavanja zakona o obaveznom usvajanju porodičnih imena, 24. novembra 1934. godine, putem posebnog zakona, Gazi Mustafi Kemal paši dala prezime Ataturk – Otac Turaka. Posebnim članom istog zakona određeno je da niko drugi u Turskoj, pa ni članovi njegove porodice, ne mogu da nose ovo prezime (Teodosijević 1998: 4).

Prema ovom zakonu svako je morao, kako Gulšah ističe, od datuma njegovog stupanja na snagu, u roku od dve godine da sebi izabere prezime, ili će mu ga u suprotnom država dodeliti (Gulšah 2012: 2657).

Na taj način je ovaj zakon, po prvi put obavezivao svaku porodicu da izabere neko od odgovarajućih prezimena koji će iskazivati njen identitet. Sva prihvatljiva prezimena morala su biti u skladu sa novim tendencijama ka modernizaciji, pa su većinom sastavljena od turskih reči i imena (Aykut 2010: 305).

Zakon o prezimenima se stalno usavršava, modifikuje i pretrpeo je pozitivne izmene.

4. Podela turskih prezimena

Iz ugla porekla i značenja, prezimena se procenjaju u vidu prezimena koja se sastoje od samo jedne reči i prezimena koja se sastoje od više od jedne reči i različito se utvrđuju, prema korenu svake reči koja je u strukturi prezimena koja su sastavljena od mnogo više od jedne reči i zajedno sa ovim, prezimena se, iz ugla korena glagola i vrste nastavaka svrstavaju se u različite grupe. Mogu se posmatrati prema značenju, prema broju reči od kojih se sastoji jedinica, ili prema morfološkoj strukturi. U pogledu morfološke strukture turska prezimena mogu se podeliti u dve grupe:

1. Prema vrstama reči;
2. Prema glagolskim osnovama.

Turska prezimena prema značenju mogu se podeliti u više grupa prema vrsti reči. To mogu biti izvedenice građene od imena (imenica, prideva, brojeva i sl.), dok prezimena koja sadrže glagolske osnove mogu da se klasifikuju prema glagolskim oblicima i participima od kojih su sastavljena. Uočava se da je veliki broj turskih prezimena izveden od glagolskih osnova.

5. Glagolski oblici u turskim prezimenima

Kao što smo već spomenuli, pored toga što su turska prezimena u velikoj meri izvedena od imena (imenica, prideva, brojeva i dr.) veoma veliki broj prezimena izveden je od glagolskih osnova. To mogu biti glagolski oblici, participi, pa čak i cele rečenice. Na osnovu toga možemo ih podeliti u više grupa:

1. prezimena koja se grade glagolskim načinom – imperativom;
2. prezimena na particip prezenta *-(y)an / -(y)en*;
3. prezimena na particip narativa *-miş*
4. prezimena na particip aorista *-r / -maz*
5. cele rečenice

5.1. Prezimena koja se grade glagolskim načinom – imperativom

Imperativ je glagolski način koji se vrlo često sreće u turskim prezimenima. Ta prezimena mogu biti sastavljena samo od glagola u imperativu, u trećem licu jednine i množine, mogu biti i složenice koje se sastoje od neke imenice ili prideva i imperativa, a vrlo često nailazimo i na oblik dvostrukog imperativa, odnosno prezimena koja se sastoje od dva glagola u imperativu. Sva ova prezimena uglavnom se prevode imperativom, odnosno naredbom ili željom koja se odnosi na to kakva treba da bude osoba koja nosi određeno prezime ili na koji način treba da se ponaša. Navodimo neke od primera iz imeno-slova *Adlarımız*:

Beykal – Uvek se ponašaj poput gospodina i uvek živi kao gospodin; 2. Muško ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Ostani gospodin!)

Bürün – 1. Naredba od glagola *bürünmek*; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Zaogrni se!)

Çakver – 1. Ime; 2. Prezime. (Prevodni ekvivalent: „Baci pet!”)

Doğruol – 1 Ne odvajaj se od istinitosti i čestitosti; nastavi pravim putem; 2. Muško ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Budi ispravan!)

Durun – 1. Naredba od glagola *durmak* (stati); 2. Jedno od imena u Turkménistanu; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Opstanite!)

Veral – 1. Prvo daj, posle uzmi; 2. Muško ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Daj! Uzmi!)

Yaşa – 1. Koristi se za izražavanje osećanja zadovoljstva i radosti; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Živi!)

Neka prezimena ovog oblika mogu imati i značenja participa, koji definiše nečiji karakter ili osobinu:

Bilgün – Jedno ime u značenju onaj koji poznaje svoj dan; 2. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Budi svestan važnosti svog dana!)

Aysev – 1. Onaj koji je voljen poput meseca (ili ona), drag(a) poput meseca; 2. Muško i žensko ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Voli mesec!)

5.2. Prezimena na participu prezenta *-(y)an / -(y)en*

Particip prezenta je najfrekventniji kada su turska prezimena u pitanju. On osobi koja nosi određeno prezime daje i određene karakteristike. Ova imenska forma na srpski se prevodi odnosnom sintagmom „onaj koji” i na taj način upućuje na određene osobine koje bi trebalo da poseduje onaj ko to prezime nosi. Odnosi se na prošlo ili sadašnje vreme. Prezimena ovog tipa mogu se sastojati samo od participa nastalih od glagolskih osnova. Navodimo sledeće primere:

Adalan – 1. Godišnje doba; 2. Onaj čije ime, titula, ugled postoje; onaj koji je slavan, poznat; 3. Jedno od imena kod azerbejdžanskih Turaka; 4. Prezime u Turskoj. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji uzima ime)

Arseven – arapsko-turska složenica; 1. Ona koja se stidi, moralna, vaspitana; 2. Žensko ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Ona koja voli čast, moral)

Başdoğan – 1. Onaj koji se rodio kao glavni, onaj koji je došao na svet kao vođa; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji se rodio prvi, važniji)

Bilen – 1. Onaj koji zna, onaj koji razume, onaj koji shvata, onaj koji je svestan, onaj koji je obavešten. 2. Onaj koji je naoštren, onaj koji seče, 3. Ime u Azerbejdžanu, 4. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji zna)

Bilgiseven – 1. Onaj koji voli nauku, da uči; onaj koji ima strast prema nauci, čitanju i pisanju; 2. Jedno od imena kod azerbejdžanskih Turaka; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji voli nauku)

Duran – 1. Onaj koji živi, koji je u životu, onaj koji čini da se njegov život nastavi; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji opstaje, ostaje)

Türkdoğan – 1. Onaj koji je rođen kao Turčin, onaj koji je na svet došao kao Turčin; 2. Onaj koji je od Turaka, onaj koji je rođen od Turaka; 3. Ime u Azerbejdžanu; 4. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji je rođen kao Turčin)

Elseven – 1. Onaj koji voli svoj narod, svoju zemlju; 2. Onaj koji ima veliku potrebu za svojim narodom i svojom otadžbinom. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji voli narod)

5.3. Prezimena na particip narativa *-mış*

Prezimena na *-mış* mnogo se ređe javljaju nego prezimena sastavljena od ostalih glagolskih oblika. Nastavak *-mış* dodaje se na glagolsku osnovu i ima funkciju prošlog participa. Ukazuje na neku trajnu osobinu, ili svojstvo. Primeri za to su sledeći:

Adamış – 1. Posvećen, žrtvovan, zavetovan; 2. Ime; 3. Prezime.

Durmuş – 1. Poput prezimena Durak i Durdu: Opstao je. 2. Ime; 3. Prezime.

Gezmiş – Prošao je, obišao je, proputovao je; 2. Ime u Azerbejdžanu; 3. Prezime.

Ova prezimena, međutim, kao što je to slučaj i kod imperativa, nekada se prevode i sadašnjim participiom, odnosno odnosnom zamenicom „onaj koji”. U tom slučaju prezimena se mogu sastojati i od nekog prideva, zajedno sa participiom određenog glagola. Navešćemo jedan takav primer:

Akdurmuş – 1. Onaj koji je ostao čist celog života, koji je proživio čestito; 2. Muško ime; 3. Prezime.

5.4. Prezimena na particip aorista *-r / -maz*

Participi aorista predstavljaju afirmativnu (*-r*) i negativnu osnovu aorista (*-maz*). Prema Čauševiću „budući da označava trajno svojstvo, gotovo uvek ima značenje prideva” (Čaušević 1996: 321):

Yaşar – 1. Onaj koji živi, onaj koji ostaje zdrav, onaj koji čini da njegov život traje, koji postoji, koji ne umire; 2. Muško i žensko ime; 3. Prezime. 4. Ime koje se daje novorođenoj deci porodica čija su deca umrla, sa željom da ta deca žive. Takva su na primer: *Duran, Durak, Durmuş, Dursun* i dr; 4. Sinonimi: *Ayşe, Yahya*. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji živi)

Gezer – 1. Onaj koji putuje, koji hoda, koji šeta; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji putuje)

Güler – 1. Onaj koji je nasmejan, otvoren; vedrog (nasmejanog) lica; 2. Jedno od ženskih imena; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji se smeje)

Sever – 1. U značenju voleti; pokazivati prijateljstvo, odanost; dati srce; dopasti se, davati srce; 2. Muško i žensko ime; Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji voli)

Atasever – 1. Voli svoje pretke, poštuje svoje očeve; 2. Muško ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji voli svoje pretke)

Atar – 1. Izbacuje, udaljava, produžava; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji baca)

Bilir – 1. Radi, čini, razume i sl. 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji zna)

Particip na *-maz* može da se doda na sve korene i oblike glagola. Prezimena izvedena na ovaj način znače negaciju značenja glagola:

Dönmez – Vratiti se (a. šetati oko svoje ose ili oko nekog centra, kretati se; b. promeniti se; c. napustiti staru veru i i preći u neku drugu; d. odustati i ne održati reč; e. napustiti nekoga i odustati od njega; e. zadobiti neki položaj, nalikovati, naći se u nekom pokretu; f. usmeriti se u jednom pravcu; g. skretati; h. pasti razred; i. šetati na nekom mestu; j. okretati sebe sa jedne na drugu stranu; k. ponovo uzeti u ruke neki posao ili neku temu koji su prekinuti) 1. Ime; 2. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Ne vraća se.)

Durmaz – 1. Aktivan, vredan; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Ne staje.)

Solmaz – 1. Ona koja ne bleđi, Ona čija se boja i sjaj ne gube; 2. Uvek svež, mlad; 3. Žensko ime u Turskoj i Azerbejdžanu; 4. Prezime; 5. Jedan od turskih toponima preveden na bugarski. (Prevodni ekvivalent: Ne bleđi)

Korkmaz – 1. Hrabar, neustrašiv, odvažan; 2. Muško ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Onaj koji se ne plaši)

5.5. Cele rečenice

Ono što izdvaja turska prezimena od ostalih je to što svako prezime ima svoje značenje koje karakteriše jednu porodicu. Međutim, interesantno je da, osim što se sastoje od različitih imenica, prideva i brojeva, kada su u pitanju prezimena sastavljena od glagola, ona mogu biti i u formi čitave rečenice. Mogu biti sastavljene od glagola u prošlom vremenu, glagola u narativu, glagola u imperativu. Isto tako, mogu se graditi od imenice i finitnog glagola, pa čak i participa prezenta i finitnog glagola. Te rečenice, odnosno prezimena, najčešće se završavaju i prevode prošlim vremenom, odnosno perfektom na *-di*, a mogu se javiti i u narativu (prošlom vremenu na *-miş*) i imperativu:

Doğdu – 1. Došao je na svet, postao je od majke; 2. Ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Rodio se.)

Elaldı – 1. Uzeo je narod – provinciju, domovinu; 2. Muško ime; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Uzeo je narod.)

Türkgeldi – 1. Jedno ime koje obaveštava o dolasku uzvišenog i uglednog Turčina na svet; 2. Ime u Azerbejdžanu; 3. Prezime; 4. Jedno gazdinstvo osnovano 1939. godine u mestu Kirklareli (*Kirklareli*). (Prevodni ekvivalent: Došao je Turčin.)

Elverdi – U značenju da je spreman da pomogne ljudima; 2. Osoba u Azerbejdžanu; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Dao je (puzio je) ruku.)

Erdoğmuş – 1. Došao je na svet kao muškarac, kao junak ili rodio se hitar; 2. Muško ime u Turskoj i Azerbejdžanu; 3. Prezime; 4. Jedno selo u Kutahiji (*Kütahya*). (Prevodni ekvivalent: Rodio se delija! (kako čujemo, ili znak iznenađenja)

Erdursun – 1. Neka živi junak! Neka traje život delije!; 2. Muško ime u Azerbejdžanu; 3. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Neka opstane junak!)

Güvengeldi – 1. Muško ime sastavljeno od *güven* (poverenje, vera) i *geldi* (došao je); 2. Prezime. (Prevodni ekvivalent: Došao je onaj koji daje sigurnost.)

Pored navedenih primera, postoji još mnogo prezimena ovog tipa koja se ne spominju i nisu zabeležena u delu *Adlarımız*. Na osnovu istraživanja u toku pripreme ovog rada, naišli smo na još mnogo zanimljivih primera. Navešćemo nekoliko:

Gündoğdu – dosl. Svanulo mu je (Prevodni ekvivalent: Rodio se dan)

Büyükgüngördü – Krenulo mu je. (Prevodni ekvivalent: Ugledao je veliki dan)

Döndü – Već se promenilo, okrenulo

Gülensoy – Nasmějana (vedra) familija (Prevodni ekvivalent: Familija koja se smeje)

Dağabakan – Prevodni ekvivalent: Onaj koji gleda planinu

Yerdelen – Prevodni ekvivalent: Onaj koji probija zemlju

Söylemez – Prevodni ekvivalent: Onaj koji neće reći

Duymaz – Prevodni ekvivalent: Onaj koji ne čuje

Ölmez – Prevodni ekvivalent: Onaj koji ne umire

Batmaz – Prevodni ekvivalent: Onaj koji ne propada

Sönmez – Prevodni ekvivalent: Onaj koji se ne gasi

Sağyaşar – Prevodni ekvivalent: Onaj koji živi zdravo

Dur – Prevodni ekvivalent: Stoj!

6. Zaključak

Onomastika je grana lingvistike koja se bavi proučavanjem značejna istorije imena ljudi (*antroponimi*), i imena mesta (*toponimi*). Antroponomastika, kao grana onomastike, proučava lična imena, nadimke i prezimena ljudi.

U Turskoj, dugi niz godina prezimena nije ni bilo. Stupanjem na snagu „Zakona o prezimenima” 1934. godine, to se promenilo i svaka porodica morala je da sebi izabere prezime. U početku su najčešća bila prezimena građena od morfeme *-oğlu* („njegov sin”) i morfeme *-soy* (loza, familija).

Osim što turski glagoli imaju mnoštvo različitih značenja i građe glagolske oblike zajedno sa adekvatnim nastavcima, oni kao takvi u velikoj meri obrazuju i turska prezimena. Zahvaljujući ovoj njihovoj upotrebi bogatstvo turskih prezimena znatno se uvećalo. Interesantna je pojava da turska prezimena u velikoj meri zapravo nastaju od imena i nadimaka, što je jedan od glavnih razloga nedostatka adekvatne literature na ovu temu.

Iako se turska prezimena pretežno sastoje od imenica i prideva, veliki broj se sastoji od glagola, odnosno glagolskih oblika, participa, pa i celih rečenica. Na osnovu našeg istraživanja utvrdili smo da su najzastupljenija prezimena izvedena od participa prezenta.

Može se zaključiti da se jezik menja – jedne reči izlaze iz upotrebe, druge ulaze u upotrebu, ali jedina konstanta su prezimena.

7. Literatura

- Aykut, K. 2010. *Specifičnost turske antroponimije kao izraz uzajamnog delovanja jezika i kulture*. Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 39/1, 305–309.
- Aykut, K. 2011. *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*. Lapovo: Kolor Pres.
- Banguoğlu, T. 2011. *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aydil, E. 2010. *Adlarımız*. Istanbul: Turan Yayıncılık.
- Čaušević, E. 1996. *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Đinđić, S., Teodosijević M., Tanasković D. 1997. *Türkçe Sırpça Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.
- Mihajlović, V. 2002. *Srpski prezimenik*. Novi Sad: Aurora.
- Parlak, Kalkan, G. 2012. *Soyadlarımız: Mardin Örneği*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, 2674.
- Teodosijević, M. 1998. *Mustafa Kemal Atatürk u jugoslovenskoj javnosti*. Beograd: NEA.
- Türkçe Sözlük* 2011. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Šćepanović, M. 2003. *Srpska onomastička terminologija*. Svet reči, 14–16.
- Vavić-Gros, Z. 2011. *Prezimeni su čuvari našeg jezika*. Novi Sad: Prometej.

TURKISH SURNAMES MADE FROM VERB STEMS

Summary

The establishment of the Republic of Turkey brought along many reforms which transformed Turkey into a modern, strong and powerful country. In the series of numerous reforms many referred to legislation. So “The law of surnames” (*Soyadı Kanunu*) was passed in 1934, according to which all families were obliged to have a surname.

The first surname was given to the president of Turkish Republic himself. It was Atatürk which means “the father of the Turks.”

The majority of surnames consist of verbal basis. They could be participles, verbal forms, even the whole sentences. They refer to a certain family. There are not much data nor information about surnames, since they are closely related to the first names. Almost all Turkish personal names can also be surnames.

Key words: Turkish surnames, Turkish names, verb stems, participles